



A PIROS GOMBOLYAG ÚTJA

VARGA ZOLTÁN



A KORTÁRS MAGYAR ANIMÁCIÓBAN AZ ÉRZELMI ÉS A TÁRSADALMI PROBLÉMÁK KELTETTE SZORONGÁSOKAT A JÁTÉKOSSÁG ELLENPONTOZZA.

Vihar keretezte a 13. Kecskeméti Animációs Filmfesztivál (KAFF) – és a vele párhuzamosan futó, immár új szekcióval bővült 10. Európai Animációs Játékfilm és Tv-film Fesztivál – eseményét: az első napon jég-eső zúdult a városra, az utolsón pedig fákat kicsavaró szélvész és dézsából ömlő eső elől kereshettek menedéket a fesztiválozók. Természetesen az idei, június 21. és 25. között megrendezett KAFF nem az időjárás viszonyosságai miatt marad emlékezetes – a forró hangulatról nem csupán a fesztiválnapokat kísérő hóhullám, sokkal inkább a programok és nézniezők sokasága gondoskodott. Huszonhét országból közel négyszáz animáció ér-

kezett a kecskeméti vászra, legyen szó retrospektív összeállításokról vagy a legújabb animációkról egyaránt. A (program)bőség zavaráról nem csupán a miriádnyi vetítés gondoskodott; egy-egy konferencia és workshop mellett Gyulai Líviusz, Homolya Gábornak és Ulrich Gábornak nyílt kiállítása, s könyvbemutatókban sem szűkölködött a KAFF. Giannalberto Bendazzi gigászi, háromkötetes animációtörténetével; a Magyar Művészeti Akadémia gondozásában megjelent tanulmánykötettel, a Fülöp József és Kollarik Tamás által szerkesztett *Animációs körképpel*; valamint e sorok írójával magyar animációs monográfiájával ismerkedhetek meg az érdeklődők.

Még így sem teljes a Mikulás Ferencnek és csapatának köszönhető programpaletta felidézése; viszont ahogyan az lenni szokott, természetesen a kortárs magyar animáció került főszerepbe: a rövidfilmekről kezdve az örvendetesen jelentős mennyiségű tévésorozatokon át a diákmunkákig. „Csak” az egészestés animáció hiányzik továbbra is; a közelmúltban bemutatott, gyerekközönségre szabott *Lengemesék* az információs program vetítésén volt látható – hazai pályán nem is lett volna kivel-mivel megmérettetnie magát. Remélhetőleg a legközelebbi KAFF-on már láthatunk hazai egészestés animációkat is, ha befejeződnek egyes folyamatban lévő munkák – addig azonban a rövid- és tévéfilmek vetnek fel számos izgalmas kérdést.

Az elmúlt években megjelent sorozatok közül többnek is láthattuk új epizódjait, csak néhány példát idézve: Richly Zsolt *Luther Márton élete-szériája* a Reformáció 500 emlékévéhez is kapcsolódik, Gyulai Líviusz „komiszkölyök”-sorozata immár az *Egy komisz kislány naplójának* mulatságos felavatásával folytatódott (továbbra is Eszenyi Enikőé a sziporkázó narrátorhang), s a kecskeméti *Cigánymesék* is több epizóddal képviseltette magát. Az idei

Jankovics
Marcell:
Arcmás



fesztivál arculatát is megtervező Horváth Mária epizódja, a *Hogyan lett az ember* humoros önreflexivitással idézi meg a *Magyar népmesék* emblematisz zenéjét; továbbá a Kecskemétfilmnél négy évtizede dolgozó Balajthy László és a fiatalabb nemzedékbe tartozó Szoboszlai Eszter is megrendezett egy-egy részt (Balajthyét, A tűzpiros kígyócskát díjazták is). Az újabb szériákból említést érdemel például Szeiler Péter-től a robinzónád-műfajt tanító jelleggel ötvöző *Hajótörtek*; a különböző kultúrákat a kisgyerekekkel megismertető Rofusz Ferenc-sorozat, a *Hoppi mesék*; Pálfi Szabolcs abszurditással határos meseszériája, az *Egy kupac kufli* – és nem utolsósorban a legjobb televíziós sorozat díját elnyert *Hunor*. Koós Árpád és Klingl Béla *Hunorja* a magyar (tömeg)kultúra hiánypótló kezdeményezésének ígérkezik, egy levitézlett magyar szuperhős fanyar visszatérését láthattuk. A hős akcióba lépett, várjuk a folytatást.

A rövidfilmes versenyprogramokra fókuszáló konzultációk visszatérő témája volt két jelenség. Az egyik a középmezőnybe tartozó alkotók szinte teljes hiánya a rövidfilmes mezőnyből (keveseket leszámítva, mint például Ulrich Gábor vagy Klingl Béla); a prímét vitathatatlanul az ifjú, jórészt huszoneves rendezők vitték. A másik a filmek elbeszélésmódjával, illetve dramaturgiájával kapcsolatosan felvetődött kérdések és kérdések, amelyek a filmek terjedelme és eseményvilága közötti vélt-valós aránytalanságokat és diszharmóniákat élezték ki. Igaz, éppen a magyar animáció egyik legfontosabb életművét maga mögött tudó Jankovics Marcell esete példázhatta, hogy a szakmai rutin és a hagyománykövetőbb dramaturgia sem biztosíték a jól sikerült filmre. Jankovics huszoneöt év után jelentkezett először – és szándékai szerint utoljára – egyedi rövidfilmmel, hogy az *Arccással* „kifújja magát” Az *ember tragédiája* befejezését követően. Az *Arccással* a szintén művészfigurára építő *Küzdők* párdarabjának ígérkezik – a saját arcát letöröl-eltüntetett színművészzel –, a korábbi Jankovics-rövidfilmek zse-



niális vizuális kidolgozása és gondolati mélysége azonban hiányzik belőle. Az ugyan-csak évtizedek óta a pályán lévő alkotók közül Keresztes Dóra és Ulrich Gábor munkái kínálták a legszebb élményeket, s egyikük animációját sem a hagyományos dramaturgia miatt lehet becsülni. Keresztestől a *Világnak virága*, *virágnak világa* a szerző összetéveszthetetlen, a folklorisztikus motívumok sajátos átlényegítésére épülő animációinak sorába illik, míg a nem kevésbé látomásszerű *Balansz*, Ulrich szürkés- és barnássárga színekben pulzáló animációja az emberi életút sűrítésére vállalkozik, különleges figurastilizációval: a világot jelentő oszloptetőn megmaradni igyekvő hűmáncfigurák feje helyén kezek láthatók. A *Balansz* kép és zene hibátlan összhangját is példázta.

Csokorba gyűjtve látszott igazán, hogy a fiatalok filmjei vonták kérdőre leginkább a hagyományos történetmesélést, illetve azt a nézői igényt-élvárást, hogy jól követhető, első megtekintésre is dekódolható cselekménye legyen egy-egy filmnek. A Moholy-Nagy Művészeti Egyetem (MOME) animációs képzéséhez kötődő alkotók friss munkáinak egybegyűjtése más felismeréseket is tartogatott: Andrasev Nadja, Wunder Judit és Lovrity Anna munkáiban érzékiség és szorongás vegyülnek, erotika és fenyegetés kapcsolódik össze, s a hasonló szituációkhoz hasonló figurakészlet társul. Macskák és macskafélék népesítik be ezeket az

animációkat, legyen szó mindennapi macskáról (Andrasev: *A nyalintás nesze*), fantommacstilizált árnyfiguráról (Wunder: *Kötélék*) vagy vadon élő tigrisekről (Lovrity: *Vulkánsziget*). Komoly fesztiválszerepléseket maguk mögött tudó filmekről van szó: *A nyalintás nesze*t Cannesban, a *Kötéléket* Annecy-ban, a *Vulkánszigetet* a Berlinálén is bemutatták. A hasonlóságok ellenére ugyanakkor markánsan egyéni megformálásokkal találkozunk. Korábban *A nyalintás nesze*t Bucsi Réka remekléseivel, a KAFF-on szintén szerepelt *Love*-val párba állítva méltattam (*Filmvilág* 2016/7), de még erősebb a kapcsolata a fesztivál nagydíjat elnyerő *Kötélékkel*: mintha Wunder Judit filmje ott folytatódna, ahol Andrasev Nadjaé véget ér. *A nyalintás nesze* apró és ismétlődő mozdulatokból összeálló erotikus magánrítusa álomszerű szerelmi duetté érik a *Kötélékben*, melynek testes hősnője éjszakánként az erkélyen várja partnerét – a nagy fekete macskát. A *Kötélék* lecsupaszított, feketére, szürkére és fehérre épülő vizualitásában szó szerint üde színfolt a piros, a macska által gurított gombolyag színe – a szereplőket összehurkoló, egymásba gabalyító fonal ártalmatlan és könnyed játékából a köldökzsinór (kissé túlságosan is direkt) szimbólumává válik a cselekmény során. A három film közül a *Vulkánsziget* hagyja leginkább elveszni a nézőt, a statikus vagy alig mozgó, állókészletű tájrajzok és a feszültségfokozó történések egymás ellen dolgoznak



benne. A fiatal tigrlány és a nyomába eredő idősebb hím tigris konfrontációja a szexuális veszély, szorongás és dominancia kérdéseit veti fel, de a *Vulkánsziget* igazi erőssége a vizuális világ – színmintázatai és kontúr vonalak nélkül megformált szuggesztív figurái.

A MOME-n végzett Bucsi Réka és Tóth Luca immár az intézményen kívül készült, egyaránt negyedórás filmekkel jelentkeztek. Az említett *Love*-nak – amely a fesztivál legjobb filmjének járó díja mellett elnyerte a diákzsűri egyik díját is –, vegytiszta *álomfilmként* nincs szüksége precíz elbeszélő-szerkezetre; a szerelem-szeretet stációkra bontott modelljét igyekszik a lehető legérzékletesebb módon, egy képzeletbeli bolygó stilizált élőlényeivel, a rajtuk lejátszódó változásokkal megjeleníteni. Aki képes egy hullámhosszra hangolódni ezzel a világgal (s ez már az első másodpercek után eldől), akár negyedóra után is szívesen nézné még. Tóth Luca Cannes-ban is szerepelt animációja, a *Superbia* noha nem kevésbé ambiciózus film, vállalásainak összességében sokkal kevésbé tud megfelelni. Az ifjú rendezőnő világalakító tehetsége ugyanakkor vitathatatlan – ezt már diploma filmje, a bizarr *Kíváncsiság kora* is demonstrálhatta –, s a *Superbiának* is erős rétege a markáns figuraépítés és a festői színhasználat egysége. A *Superbia* mintha egyszerre lenne túlméretezett kifordított teremtésmítosz, pogány utópia, amelyben megcserélődnek a nemek jellegzetes (nek vélt) tulajdonságai; valamint a Monty Python tollára kívánczó túlhabzások miatt önparódiába torokolló *gender*-teóriák kor- és kórképe.

A női rendezők módfelett stilizált világaival kontrasztba állíthatók azok a munkák, amelyek nem nélkülözik ugyan a stilizációt, de építőelemeik szívesebben válogatnak az általunk ismert-ismerős világ, „valóság” jelenségeiből. Rögtön a gyermekzsűri díjával kitüntetett *A körömágyazgató* említendő ebben a sorban: Király Krisztián mazochisztikus humorú, szubjektív közérzet-rajzfilmje egy mai huszoneves frusztrációit lajstromozza – szellemes és továbbgondolható kapcsolódási pontokat kínálva a rajzolt képek és a narrátor monológja között. *Frusztráció* volt a címe az előző KAFF-on látott, hasonló kérdéskört tapogató Kopasz Milán-filmnek, melynek a kö-

römágyazgató közvetlenebb szellemi folytatása, párdarabja, mint Kopasz új filmje, a *Beyond*. Az idei fesztivál talán legelvontabb filmjében háromdimenziós figurák kerülnek mindennapi létük határára – a fekete lyukkal kapcsolatba hozott, rejtélyes esemény sor egyszerre mondható túl soknak vagy éppen túl kevésnek. Szintén több szereplőt kapcsol össze, de a közlékenység és az enigmatikusság között ideális egyensúlyt teremt a grafikai és dramaturgiai is példás módon letisztult *Balkon* (részletesen lásd *Filmvilág* 2016/10). Dell'Edera Dávid kitűnő diploma filmje, amely a Budapesti Metropolitan Egyetem animációs képzésén készült, az Annecy-ban kapott elismerés mellett immár a Magyar Filmkritikusok díjának is birtokosa.

Az egész fesztivál egyik legizgalmasabb – bár díj nélkül maradt – darabja volt a MOME-s férfialakító tábort gyarapító Felvidéki Miklós rajzfilmje, a *Gorgon*. Több szempontból is kivételes mű: egyrészt művészi képregény-stílusra alapozó látványalkotása, másrészt műfaji kötődése miatt – a *Gorgon* ugyanis horror, ráadásul a zsáner hagyományában fájdalmasan alulreprezentáltak mondható Gorgó-, illetve Medúza-rémképzetekre épít. Nyolcperces története idegborzolóbb, mint a téma egyetlen jelentős élőszereplős változata (Terence Fisher 1964-es *The Gorgonja*). Felvidéki animációjában elegánsan kapcsolódik egybe a szörnyként megélevedő ház toposza, az „iszonytató nőiség” fogalma (lásd Barbara Creed elméletét, *Metropolis* 2006/1) és a tekintet, a pillantás természetfeletti hatalmának fűrkészése.

Az érzéki-szexuális szorongások, a társadalmi és/vagy metafizikai kiütetlenség problematikáinak ilyen erős artikulációja mellett felüdülésként hatottak a humorhoz, komédiához csatlakozó animációk – nyomatékosabb jelenlétük igazi hiánycikknek bizonyult a rövidfilmes kínálatban. A stílus-teremtő krétaanimációiról nevezetes Csáki Lászlótól a *Néhány szó* ennek a vonulatnak halványabb képviselője: a megcsalt férj verbális bosszúvá váló köszönőbeszéde, tehát a szöveg alapú humor „vitte el” a filmet. Jóllehet az vizuálisan újdonságként hatott a szerzőnél, hogy a fehér kontúr vonalakból álló minimálfigurák ezúttal mesterként színekkel dekorált, „csilivili” közegben tűntek fel – ez a

kontraszt felfogható a felszínes reklámvilág, a bulvárbóvli és a konzumidiotizmus adekvát érzékeltetéseként.

A MOME több alkotója is ezt a mézőnyt erősítette. Takács Anikó *Cosmic Jacuzija* a science-fiction műfaját, különösen az ember és az UFO találkozásával kapcsolatos történeteket parodizálja – de nem csak a fantasztikum elemeinek karikírozása az erőssége, kamionsofőr-főhősei komikus „furcsa párként” is megállnák a helyüket. Bárány Dániel végig minimalista vonalrajzokból építkező *Házibulijának* legmosolyogtatóbb vonása, hogy józan és visszafogott kezdése letaglózó kontrasztba kerül az alig négyperces film második felét eluraló virtuóz örvénylással, az „ereszd el a hajam”-típusú situációk csúcsra pörgetésével. Varga Petra 3D-s *Mimikje* pedig talán az egész fesztivál legkellemesebb meglepetéseként hatott (mélán kapott díjat a legjobb animációs munkáért). A két pantomimművész ebédszünetébe betekintő *Mimik* könyved, de nem súlytalan: olyan bravúr, amely a Pixar legjobb rövidfilmes pillanatait (mindenekelőtt a *Gerijátsszmáját*) juttathatja eszünkbe; két főhőse, a két bohóc-archetípus értelmezhető egyazon személy két oldalának és két életstratégia képviselőjének egyaránt – az egyik semmit sem tesz, de minden sikerül neki, a másik mindent megtesz, és semmi sem sikerül neki. A KGB Stúdióban készült *A kozmosz nagykövetei*, Klingl Béla filmje ugyancsak a kortárs CGI-komédiákkal rokonítható: kellemes burleszk a világ első „ürkutyáinak” és az idegenek találkozásáról.

A diákfilmes versenyprogramból sem hiányzott a „humorban utazó” vonulat; megkülönböztetett figyelem illeti itt a Metropolitan Egyetem munkáit. Orosz Tina animációja, a legjobb diákfilm díjával jutalmazott *A 13. királylány* bojlertestű címszereplőjével a mesemotívumok paródiája; az idők felettébb mozgalmas titkos életébe nyújt bepillantást a Szabó Ildikó által jegyzett *Kópék*; a *Second Hand* pedig, Barkóczi Noémi műve, egy cicamintás pulóver hanyattatásainak mosolyogtató krónikája. A szorongásos animációk (ezekből túlkínálat van) elmentételezéseket erre a vonatra is örvendetes volna ráerősíteni. Talán a következő KAFF-on. •

